

„ВРЕМЕТО“ В РУСКАТА И БЪЛГАРСКАТА ФРАЗЕОЛОГИЧНА КАРТИНА НА СВЕТА

Ирина Георгиева,

Нов български университет

Резюме

В данной работе мы постарались выяснить, как представляется человеческому сознанию конкретное, отдельно взятое понятие времени *и*, соответственно, с чем оно соотносится. Это поможет вскрыть некоторые общие черты *и* специфику у отдельных групп фразеологизмов *и* выявить определенные закономерности в представлениях человека о времени в русской языковой картине мира. Подобный подход ведет к словесному выражению определенного познавательного процесса, при котором к какому-либо понятию или явлению прилагается комплекс определенных культурных ассоциаций *и* представлений *и* в результате возникает некое тождество.

В съзнанието на човека съществува определена проекция на реалното време, която е субективна скала, върху която в линейна последователност са подредени всички събития, явления и процеси от миналото,

*Годишник на департамент „Чужди езици и култури“,
т. 1 (2018), стр. 48-65*

Ирина Георгиева

настоящото и бъдещето. Посоката на тази скала съвпада с естествения ход на времето. Като цяло върху нея всяко явление, процес и събитие притежава не само своето фактическо място/време (което се отнася към миналото и настоящето), но и своето идеално място/време, когато те, според човека, могат да се реализират с положителен резултат. По тази причина можем да говорим за две форми на времето: реална и идеална/условна.

В езиковата картина на света времето често пъти се нарича с други имена, тъй като реалният живот е свързан преди всичко с конкретния жизнен опит на човека. Поради тази причина можем да говорим за две лица на времето: времето изобщо и времето на човешкото битие (*по мое време*); където второто е подчинено на първото.

Човекът се опитва да организира своето житейско време. С тази цел той насочва и локализира себе си във времето. Ориентацията във времето може да бъде два типа: ориентация, подкрепяна от естествените, природни ритми, като смяната на деня и нощта, утрото и вечерта; и ориентация по отношение на хода на времето, който има линейна природа и е насочен от миналото/вчера през настоящето/днес към бъдещето/утре.

Ориентирайки се във времето, човек може да измерва както протичането на събитията, явленията и действията (дълго – кратко), така и отстоянието си във времето по отношение на събития, явления и процеси в бъдещето (скоро) и в миналото (отдавна – неотдавна).

Понятията *винаги – никога / всегда – никога* са насочени както към миналото, така и към бъдещето. *Винаги/всегда* се съотнася или само с човешкия живот, или с времето изобщо. Идеята „винаги/всегда“ може да обхваща както времето изцяло, така и да се разпростира само върху продължителното настояще.

Повечето понятия, свързани с идеята за време, имат двоен набор фразеологизми: в едната група

„ВРЕМЕТО“ В РУСКАТА
И БЪЛГАРСКАТА
ФРАЗЕОЛОГИЧНА
КАРТИНА НА СВЕТА

влизат думи, които означават определени времеви понятия, другата група притежава само темпорална семантика. За тези фразеологизми са свойствени две тенденции. Тези от тях, които означават *рано* – *късно* / *рано* – *поздно*, с тяхната непосредствена връзка с природното време и *винаги* – *никога* / *всегда* – *никогда* се базират върху явления от действителността и представите на човека за реалния външен свят. При фразеологичните единици, които описват други темпорални понятия, образите са значително по-абстрактни, те са построени въз основа на когнитивни модели и задължително включват други темпорални лексеми с различна продължителност. Въпреки това обаче, този двоен набор от фразеологизми се среща не при всички темпорални понятия. Така например при лексемите *ден/день*, *вчера/вчера*, *утре/завтра*, *бъдеще/будущее*, *сега/настоящее* практически липсват фразеологизми, които да бъдат осмислени чрез други понятия и образи. В същото време при понятията, свързани с идеята за измерване на времевата продължителност, често пъти се срещат фразеологични изрази с описателен характер.

Анализът на конкретния материал показва значителната разлика спрямо други понятия, като *рано* и *късно* / *рано* и *поздно*, които описват ориентацията на човека в две времена: едното време е свързано с естествените природни ритми и астрономични явления, другото – с човешкия живот и опит, състоящ се от събития, процеси и действия, които още първоначално се оформят в съзнанието на човека като идеален, перфектен за реализацията му момент. В случаите, когато се употребяват думите *рано* и *късно* / *рано* и *поздно*, те са само готови оценки, полюси на скалата, в центъра на която се намира този перфектен момент. Там, където става дума за образно мотивирани фразеологизми със семантиката „рано“ и „късно“, ситуацията е по-сложна, свързана с различни видове ориентация на човека във времето. За природното време понятията *рано* и *късно* се съотнасят с астрономичните явления, които са ясно локализирани във времевия и природния

Ирина Георгиева

цикъл (преди всичко денонощния цикъл). Във времето, свързано с хода на събития и процеси и разположението им върху условната времева скала, *рано и късно* се интерпретират чрез абстрактни образи, в основата на които е залегнала идеята за перфектния момент за реализиране на събития, процеси и действия.

Фразеологизми с темпорално значение в руската и българската езикова картина на света

Въпросите, свързани с взаимната връзка между езика и културата, придобиват в наше време особено значение поради интензивните отношения между хората, принадлежащи към различни култури. Междуезиковите контакти си поставят задачата да изучават езика успоредно с националнокултурната специфика на народа, носител на езика.

Особено отчетливо се проявяват националнокултурните особености във фразеологията. Семантичната структура на фразеологизма в значително по-голяма степен зависи от екстралингвистичните фактори, отколкото от семантиката на отделната дума. Поради тази причина във фразеологизмите най-пълно и ясно се отразява своеобразието на бита и живота на един или друг народ. Те са израз на определена сфера или страна на човешкия живот, тъй като в тях е фиксирано тълкуването на битовата култура, както и културата на отношенията. Културологичната насоченост на фразеологизмите се състои в отразяването на колективното съзнание, опита на народа; в спецификата на мирогледа, запечатан в идиоматичните изрази. Следователно целта на лингвокултурологичния анализ на фразеологичния фонд се състои в това, как, по какъв начин фразеологичните знаци отразяват съвременното културно самосъзнание на народа.

Отдавна се знае, че съществените особености на езика и още повече на културата се проявяват предимно при съпоставителното изучаване на различните езици и култури.

Основна цел на контрастивното направление в нашия случай е открояването на национално-културната

„ВРЕМЕТО“ В РУСКАТА
И БЪЛГАРСКАТА
ФРАЗЕОЛОГИЧНА
КАРТИНА НА СВЕТА

специфика на фразеологизмите при езиците, които се съпоставят. Тази специфика се проявява на фона на „наивната картина на света“, като фразеологизмите участват в изграждането на нейните характерни особености.

Съпоставителното изследване на фразеологизмите показва етническата логика, която предопределя различията в „наивните“ езикови картини на света. Основните, характерните черти, присъщи им и документирани във фразеологизмите, допринасят за културно-езиковата специфика на един или друг език. Тези данни служат за доказателствен материал при съпоставителното изучаване на отделните фрагменти от културното съзнание на определена езикова общност. Фразеологичната картина на света включва отделни национално-културни концепти. Различните автори открояват измежду тях онези, които най-отчетливо отразяват национално-културната самобитност на народа като живот, смърт, съвест, щастие, време и т.н. Фразеологизмите с темпорално значение заемат важно място във фразеологичния фонд на всеки един език.

Във всички култури категорията време е основен показател на ритъма на живот и на различните дейности. От това, каква е ценността на времето в дадената култура, зависят видовете и формите на общуване между хората, начина им на живот и т.н. При едни култури този ритъм е много бавен, при други е много бърз. Според това, как се използва времето, културите се делят на два противоположни вида. При едни от тях времето се разпределя така, че един времеви отрязък е определен само за един вид дейност и поради тази причина те следват един след друг, като звена на една верига. Култури, при които доминира този начин на разпределение на времето се наричат монохронни, тъй като при тях за един времеви период се извършва само една дейност. При монохронните култури, каквито са например, Германия, САЩ и редица европейски култури, времето е линеарна система, наподобяваща

Ирина Георгиева

дълга права улица, по която хората се движат напред или остават в миналото. При тях можем да икономисваме, да губим или да наваксваме времето, то може да избързва или съответно да се забавя. С една дума, то може да се обгръща. Следователно „монокронният човек“ извършва само един вид дейност за определен отрязък от времето, той не обича да бъде прекъсван в процеса на своята дейност. Преобладава явната склонност към планиране, спазване на договорки, съсредоточено изпълняване на една дейност за определен промеждутък от време. При други култури времето се разпределя така, че в един и същи времеви отрязък са възможни не един, а наведнъж няколко вида дейности. Такива култури се наричат полихронни. Към типичните полихронни култури се отнася Русия, Средиземноморските държави, Близкия Изток и Латинска Америка. При тези култури точността, пунктуалността и организирането нямат голямо значение. При тях доминираща роля имат междуличностните отношения и общуването с човека е по-важно, отколкото предварително планираната дейност.

Несъмнено във всяко общество присъстват елементи както на монокронното, така и на полихронното време. Можем да говорим за значително по-голямата степен на изразяване на монокронната темпорална система например в Германия в сравнение с Русия.

Къде е мястото на културата на България според това деление? За да отговорим на този въпрос, да разгледаме основните критерии за това деление.

1. Междуличностни отношения:

МХ култури са подчинени на установен ред.

ПХ култури – установеният ред се подчинява на междуличностните отношения.

2. Координация на дейността:

При МХ култури сроковете на преговорите, деловите обеда и вечери се определят предварително и строго се спазват.

„ВРЕМЕТО“ В РУСКАТА
И БЪЛГАРСКАТА
ФРАЗЕОЛОГИЧНА
КАРТИНА НА СВЕТА

При ПХ култури съществува спонтанно определяне на времето. Календарните планове не играят особена роля.

3. Постановка на задачите:

При МХ култури съществува последователно изпълнение на работата.

При ПХ култури има едновременно изпълнение на няколко задачи.

4. Почивка и лично време:

При МХ култури почивката и личното време са свещени независимо от личните интереси.

При ПХ култури почивката и личното време са подчинени на личните интереси.

5. Времева структура:

При МХ култури времето е неразтегливо, то е осезаемо.

При ПХ култури времето е разтегливо, то е изменчиво.

6. Разделение на лично и работно време:

При МХ култури има строго разграничение между лична и делова сфера.

При ПХ култури има смесване на личната и деловата сфера.

Монохронните общества, като САЩ, Скандинавия, Великобритания и други индустриални страни, гледат на времето като на ценен и ограничен ресурс. Англичаните казват „Времето е пари“.

Вероятно монохронността е възникнала и се е утвърдила през промишлената революция, когато стремежът за увеличаване на производството довежда до въвеждането на смени и изискване за стриктно спазване на работното време от работниците.

Полихронните общества са на обратния полюс. Те живеят по-бавно, съобразяват се с естествения биологичен ритъм на човека и намират за приемли-

Ирина Георгиева

во едновременно да се извършват няколко дейности. Акцентът е върху хората и добрите отношения, а не върху постигането на по-високи резултати и перфектно представяне на всяка цена.

Осланяйки се на посочените критерии, считам, че България заема междинно положение с преобладаващи полихронни черти. Те присъстват в значително по-малка степен, отколкото тези в руската култура. Представителите на българската култура живеят по-бавно в сравнение с монохронните общества, съобразяват се с естествения биологичен ритъм на човека и намират за приемливо едновременно да се извършват няколко дейности. Те се осланят на хората и на добрите отношения, а не върху постигането на високи резултати и перфектното представяне на всяка цена. Въпреки това обаче, календарните планове играят съществена роля в българската култура и представителите ѝ се стараят да ги изпълняват в предвидения от тях срок.

Както вече споменахме, всяка култура има свой собствен език на времето. Поради тази причина всички оттенъци и нюанси на времевата система при различните култури намират своето отражение в езика, в това число и във фразеологизмите.

Без преувеличение можем да кажем, че концептът „време“ се отнася към ключовите елементи в националните култури на България и Русия. Примери за отношение към времето намираме във фразеологизмите както в българския, така и в руския език:

– в **българския език**: „Бъди в крак с времето“, „Дните му са преброени“, „До амина“, „Всичко е до време“, „Бели пари за черни дни“, „Докато свят светува“, „Много вода изтече оттогава“, „Пускам корени“, „Атанас дойде и лятото дойде“, „Пилетата се броят наесен“, „Който дава навреме, двойно дава“ и т.н.

– в **руския език**: „Что было, то прошло и былъем поросло“, „Вереница дней-вереница лет“, „Кто умеет ждать, тот всего добьется“, „Всему свое время“, „Не

„ВРЕМЕТО“ В РУСКАТА
И БЪЛГАРСКАТА
ФРАЗЕОЛОГИЧНА
КАРТИНА НА СВЕТА

откладвай на завтра то, что можешь сделать сегодня”, „Утро вечера мудренее”, „Счастливые часов не наблюдают“, „Кто ищет, тот всегда найдет” и т.н.

В повечето случаи времето не се явява строга максима в българската и руската култура, не е строго спазван принцип в живота. Поради тази причина отношението към него често пъти може да се нарече лекомислено, което намира отражение в различните видове забавяния, неспазване на срокове и графици, пренасяне на мероприятия и т.н., за което говорят фразеологизмите: „тише едешь – дальше будешь“, „отложить не значит отменить“, „время терпит“, „поспешись – людей насмишишь“ и др. В българския език това са изразите: „работата не е вълк, няма да избяга“, „ден да мине самун да загине“, „бързай бавно“, „убивам времето“, „не си давам зор“ и т.н. Неопределеността и липсата на строги граници по отношение на времето в руската парадигма също така се проявява на фразеологично ниво: „после дожличка в четверг“, „не сегодня – завтра“, „на морковкино заговенье“. В българския език подобни фразеологизми се срещат значително по-рядко, например: „когато-тогава“, „и утре е ден“.

В руския език промяната в словоредата на думите в словосъчетанието от „в десять часов“ на „часов в десять“ може да се превърне в комуникативна пречка, тъй като вторият израз говори за неопределеност и размиване на времето. Анализирайки особеностите на руския език, лингвистите отбелязват, че „в руския език полето на неопределеността е много по-богато, отколкото при другите езици“ [Падучева 1997:23], [Стефаненко 2000:157].

Важен показател за това как се отнасят към времето в българската и руската култура, е отношението на хората към точността. В определени култури, например немската, пунктуалността се разглежда като гаранция за сигурност. Нещо повече, като общество, което се стреми максимално да обезопаси своето бъдеще и да предотврати възможни проблеми, то въз-

Ирина Георгиева

приема точността и дългосрочното планиране като начин за противодействие на хаоса. На свой ред, това хиперчувствително отношение към времето в някои монохронни култури не отговаря на представите на руснаците за него: „в час по чайной ложке“, „поживем – увидим“, „еще не вечер“, „искать вчерашний день“, „мало помалу“, „помаленьку“. В българския език: „на час по лъжичка“, „бързай бавно“.

Особености в поведението на руснаците по отношение на темпоралния фактор не са свързани само с **микрореперспективата** (полихронност/монохронност) [Солодилова, Вятчина 2005:173]. Свой отпечатък върху фразеологичния фонд налага и **макрореперспективата** на темпоралната ориентация (насоченост към миналото, настоящето и бъдещето). В това отношение се смята, че Русия повече е насочена към миналото. За доказателство може да послужи рекламата в руските медии, в която и до ден днешен преобладават ценностите на дореволюционна Русия и бившия СССР. Качеството на стоката, неговото име поражда повече доверие сред населението, ако то е свързано с доброто старо минало: бонбони „Коркунов“, водка „За Победу“, „Офицер“, „СССР“, бира „Три богатыря“. Същото идеализиране на миналото наблюдаваме и в българската култура. Най-често това се наблюдава в рекламата: кисело мляко „На баба“, „Ханско“, месни изделия „Чановете“, ракия „дядо Митко“, бира „Ариана“, „Армейско“ – за славните времена на футболния клуб и т.н.

И в двата езика се срещат фразеологизми, чиято образна структура е построена върху асоциативната представа за добрите минали времена: рус. „во времена оны“, „старые добрые времена“, „испокон веков“; бълг. „по време оно“, „в доброто старо минало“, „от паметта века“ и т.н.

Преди всичко, обаче, времето се характеризира с времевата продължителност на човешкия живот. Именно това възприемане на времето намира най-широко приложение във фразеологизмите в руския и българския език. Според Р. Хайруллина [Хайруллина

„ВРЕМЕТО“ В РУСКАТА
И БЪЛГАРСКАТА
ФРАЗЕОЛОГИЧНА
КАРТИНА НА СВЕТА

2001:89], фразеологичните единици могат да се обединяват във фразеосемантични полета според определени темпорални значения. По мое мнение тази класификация позволява да се направи съпоставка между руските и българските темпорални фразеологизми, като за целта, за по-пълното им представяне, съм добавила няколко допълнителни фразеосемантични полета. Като цяло фразеосемантични полета включват фразеологични темпорални единици със следните значения: „минало – настояще – бъдеще“, „бързо – бавно“, „рано – късно“, „винаги – рядко – никога“, „много време – малко време“, „сега – отдавна – неотдавна“, „дълго“, „в продължение на определено време“, „в продължение на неопределено време“, „ментално“, „няма време“, „навреме – ненавреме“.

Значения на фразеосемантичните полета	Фразеологизми в българския език	Фразеологизми в руския език
Минало–сегашно–бъдеще	<p>Беше то; доброто старо време; едно време; Христово време; на времето; прав под масата ходеше; от Адамово време; в аврамово време от време оно; от дядо и баба.</p> <p>В наши дни; оттук нататък; до ден днешен.</p> <p>Утрешния ден; един ден</p>	<p>В наши дни; едно време; не сегодня завтра; на днях; за плечами; на носу; третьего дня; в настоящий момент; только что; на сей раз</p>

Ирина Георгиева

Рано—късно	По първи петли; ставам с петлите; лягам си с кокошките; рано-рано; от тъмно; сред нощ; по тъмно; по никое време; от тъмно до тъмно; по здрач; по заниз слънце; кое време е; в глуха доба; в 99-та минута	На заре; с зарей; с первыми лучами; по росе; чуть свет; ни свет ни заря; до солнца; с петухами; на нощ глядя; среди ночи; за полночь, под утро
Винаги—понякога—никога	В делник и в празник; всеки божи ден; час по час; лягам и ставам; от сутрин до вечер. От дъжд на вятър; от ден до пладне; ако рече бог. Догодина по същото време; утре по това време; кога дойде конски Великден; на куково лято; на Връбница в сряда; ни денем, ни нощем; когато цъфнат налъмите	Всю жизнь; без конца; день и нощ; год за годом; круглый год; круглые сутки. Иной раз; время от времени; от случая к случаю; раз от разу; редко Когда; в кои-то времена Когда рак на горе свистнет; когда ворон побелеет; как своих ушей; ни днем ни ночью; от роду; ни разу
Бавно	Девет дена осем часа; ден да мине, друг да дойде; ден за ден; рекли на лисицата, а тя на опашката; като умряла муха; сантиметър по сантиметър	Не год и не два; В час по чайной ложке; черепашьим шагом; только за смертью посылать; целый/битый час; мало по малу

„ВРЕМЕТО“ В РУСКАТА
И БЪЛГАРСКАТА
ФРАЗЕОЛОГИЧНА
КАРТИНА НА СВЕТА

<p>Много време – малко време / изтече/</p>	<p>До второ пришествие; за вечни времена; до ден днешен; цели часове; пускам корени; до живот; до сетния си дъх; докато свят светува; докато си затворя очите; чука на вратата; бросни часове/минути; на един път; като утре; от ден до пладне</p>	<p>До конца, до могилы; до гроба; до седых волос; много вода ще изтече; одну минуту; одну секунду; с минуту; считанные минуты; без году неделя; не прошло и часу</p>
<p>Бързо, моментално</p>	<p>На секундата; на мига; в един миг; бяга като изгърван заек; на един дъх; на часа; из един път; изпари се като дим; като попарен; като гъби след дъжд; плюл си на петите; дим да го няма</p>	<p>В ту же минуту/секунду; в тот же миг; сейчас же; сразу же; тотчас; тут же; не теряя времени; не сходя с места; по горячим следам; тот же час; сию минуту</p>
<p>Скоро, в скоро време</p>	<p>В миг; докато се усмихнеш; вчера ни грош, днеска цял кош; на дневен ред; на една крачка; на една ръка разстояние; тия дни</p>	<p>В миг; в одночасье; за один присест; в два счета; в считанные секунды; в рекордные сроки; на глазах; не успеешь оглянуться; в скором времени</p>

Ирина Георгиева

Отдавна - неотдавна	Откакто се помня; открай света; от люлката; от кое време; открай све- та; откакто свят светува; открай време; Отскоро; до вче- ра; за броени дни/ часове	Испокон века; от сотворения мира; с незапа- мятних времен; с пеленок; с колыбели; со школьной ска- мьи; до потопа; С недавних пор; с некото- рого времени
В продължение на определено време	До време; живи да сме, ще видим; много вода ще изтече; пилците се броят на есен; имам дни; на младини; на старини; до едно време	На своем веку; на своем пути; на чьих-либо глазах; в молодости; в детстве; в ста- рости; в зрелые годы; на закате дней
В продължение на неопределено време	Рано или късно; колкото щеш; веднъж; когато – тогава; до едно време; бог знае до кога; бог знае колко време; кой знае кога; в един момент; рано или късно	Как-то раз; один раз; рано или поздно; в какой-то мо- мент; в один прекрасный день; когда попало; когда угодно; когда придется

„ВРЕМЕТО“ В РУСКАТА
И БЪЛГАРСКАТА
ФРАЗЕОЛОГИЧНА
КАРТИНА НА СВЕТА

Няма време	В 12 без 5; ножа опря о кокала; кога ми опре яйце на дупето; чука на вратата	С минути на минути; в любую минуту; нет времени; считанные секунды; руки не доходят.
Навреме – ненавреме	След дъжд качулка; не оставяй днешната работа за утре; време е; всяко нещо с времето си; Не било в тикви, та в кратуни; по никое време; още мечката в гората, кожата ѝ продават; веднъж бива лято в годината; зиме купувай капела, а лете кожух; ден година храни	В свое время; в срок; в самую пору; в аккурат; день в день, час в час; как нельзя кстати; ко времени; Не ко времени; не к месту; под руку; к шапочному разбору; раньше времени; до срока; до поры до времени

Както се вижда от таблицата, темпоралните фразеологизми в руския и българския език се основават преди всичко на названията на конкретни времеви отрязъци: *секунда, минута, час, ден, нощ, седмица, месец, година, век* и т.н. Тук е важен следният факт: когато са в състава на фразеологизмите, лексеми не означават обективно време (час – 60 минути; седмица – 7 дни; година 365 дни и т.н.), а обобщено темпорално значение, т.е. кратки или дълги отрязъци от време. Описанието на времевата продължителност отразява познанието на двете култури за една от най-важните категории на човешкото битие: човек живее средно 70-80 години, затова *един век* е прекалено дълго

Ирина Георгиева

време, *секундата, мигът, минутата* са най-кратките отрязъци от времето, *денят* е мярката за отчитане на човешкото битие, *годините* са времевата продължителност на живота [Хайруллина 2001:89] и т.н.

Отброяването на времето се асоциира с настъпването на конкретни явления, с продължителността на определени действия, с определени характерни черти, присъщи на един или друг отрязък от времето. В руските и българските фразеологизми, характеризиращи времето, е вграден житейският опит при организирането на работата и отдиха и познанията за скоростта на придвижване на човека в определени ситуации. Така например „детское время“ означава „рано“, тъй като децата лягат да спят рано вечер, много преди възрастните, а „глазом не успел моргнуть“ е „много бързо“, „мигновено“, защото процесът на премигване заема само част от секундата; в българския език това са фразеологизмите „като попарен“, „като стрела“, „яко дим“, които също така означават „мигновено“, „много бързо“ и т.н.

Фразеологизмите „на куково лято“, „от умрял писмо“ означават „никога“, тъй като не съществува „куково лято“ и е невъзможно да получиш писмо от починал човек. Същото значение имат изразите „до година по същото време“, „утре по това време“, „когато цъфнат нальмите“ и руските аналози: „когда рак на горе свистнет“, „когда ворон побелеет“, „не видать как своих ушей“.

Конкретните времеви отрязъци, свързани с определени знания, придобиват образна характеристика при някои фразеологизми. Така например „на своем веку“ / „от както се помня“ (за времето на своя живот); „среди бела дня“ / „посред бял ден“ (по светло, пред всички), „при царе Горохе“ (много отдавна, от неспомнени времена), „за плечами“ / „зад гърба си“ (в миналото си); „по гроб“ / „до гроб“ (винаги, безкрайно дълго време); „бабье лето“ / „циганско лято“ (топло време през октомври, ноември); „с петухами“ / „по първи петли“ (сутрин много рано) и т.н.

„ВРЕМЕТО“ В РУСКАТА
И БЪЛГАРСКАТА
ФРАЗЕОЛОГИЧНА
КАРТИНА НА СВЕТА

Въз основа на анализа на темпоралните фразеологизми в руския и българския език, можем да направим следните изводи:

1. Всяко явление, процес и събитие притежава не само своето фактическо място/време (което се отнася към миналото и настоящето), но и своето идеално място/време, когато те, според човека, могат да се реализират с положителен резултат. По тази причина можем да говорим за две форми на времето: реална и идеална/условна.

2. Фразеологизмите с темпорално значение заемат важно място във фразеологичния фонд на руския и българския език, като много ясно отразяват отношението на двете култури към една от най-важните категории на битието.

3. В зависимост от темпа и ритъма на живот, както и от организацията на работата, двете култури се делят на полихронни и монохронно-полихронни.

4. За разлика от Русия, която е типично полихронна култура, България заема междинно положение с преобладаващи полихронни черти. Представителите на българската култура живеят по-бавно в сравнение с монохронните общества, съобразяват се с естествения биологичен ритъм на човека и намират за приемливо едновременно да се извършват няколко дейности. Те се осланят на хората и на добрите отношения, а не върху постигането на високи резултати и перфектното представяне на всяка цена. Въпреки това обаче, календарните планове играят съществена роля в българската култура и представителите ѝ се стараят да ги изпълняват в предвидения от тях срок.

5. Фразеологичните единици с темпорално значение в руския и българския език се обединяват във фразеосемантични полета, например, „бързо – бавно“, „рано – късно“, „мигновено“ и др.

6. Назоваването на конкретни времеви отрязъци във фразеологичните изрази нямат обективно значение, а общо темпорално значение.

Ирина Георгиева

БИБЛИОГРАФИЯ

Георгиева И. (2008). Денонощието като част от модела на цикличното време в българската и руската езикова картина на света. София: ЕТО.

Падучева Е. В. (1997). Феномен Анны Вежбицкой. В: Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. Москва: Русские словари.

Солодилова И. А., В. Е. Вятчина (2005). Фразеологизмы со значением „время“ в свете лингвокультурных исследований. Оренбург: Вестник ОГУ 11.

Стефаненко Т. (2000). Этнопсихология „Деловая игра“. Екатеринбург; Москва

Тер-Минасова С. Г. (2000). Язык и межкультурная коммуникация. Москва: Слово

Хайруллина Р. Х. (2001). Картина мира во фразеологии. От мировидения к миропониманию. Уфа: БГПУ